

Asia: Lappi-sopimuksen 2026–2029 luonnos ja ympäristöselostus (120/00.01.05.01/2024)

Lapin liitto
info@lapinliitto.fi

Lausunto

1 Johdanto

Lapin liitto on pyytänyt Luonnonvarakeskuksen lausuntoa Lappi-sopimuksesta 2026–2029, saamelaiskulttuuriosiota ja em. asiakirjojen ympäristöselostuksesta. Lappi-sopimus on lakisääteinen asiakirja, joka pitää sisällään Lapin maakuntaohjelman vuosille 2026–2029 sekä pitkän aikavälin maakuntasuunnitelman. Lappi-sopimus ohjaa maakunnan strategista kehittämistä ja edunvalvontaa, sekä paikallisella tasolla Euroopan alue- ja rakennepolitiikan rahoituksen suuntaamista. Lappi-sopimus tarjoaa vision tulevaisuudesta, strategiset suuntaviivat tavoiteltavalle kehitykselle sekä askelmerkkejä niiden saavuttamiseksi. Luonnonvarakeskus keskittyy lausunnossa oman toimialansa asioihin.

2 Lausunto

Luonnonvarakeskus tuo lausunnossaan esille seuraavat huomiot:

Lappi-sopimus 2026–2029. Luonnos 3:

s. 6-7. kohta 1. Väestön ikääntyminen ja väheneminen: Myös tässä kohdassa olisi aihetta kiinnittää huomiota matkailun ympärivuotisuuteen, joka lisäisi Lapin vakituisten asukkaiden määrää (nyt tämä asia on tuotu esiin vain kohdassa ilmastonmuutos, ks. seuraava kommentti). 2. Ilmastonmuutos: Ei ole täysin selvää, että ympärivuotisen matkailu vaikuttaa ilmastonmuutokseen positiivisesti – vaikutukset voivat olla positiivisia lähinnä, jos talven matkailusesonkia varten rakennettu infrastruktuuri tulee käyttöön tai jos talvea varten ei rakenneta lisää, kun matkailijavirta jakaantuu tasaisemmin. Ympärivuotinen matkailu -maininnan voisi jättää tästä pois. 3. Arktisen alueen geopolittisen merkityksen kasvu: NATOon liittyen voisi lisätä maininnan sen myötä tulevista maankäytön yhteensovittamispaineista.

s. 9: Maininnan ”Lappilaiset ovat toiminnassaan sopeutuneet ympäröivään luontoon ja arktisiin olosuhteisiin” voisi jättää liian yleistävänä ja perustelemattomana pois.

s. 11: Eurooppalainen raideleveys esitetään ehdottomana tavoitteena, vaikka sitä kohtaan on esitetty paljon kritiikkiä ja muita vaihtoehtoja on tarjottu ratkaisuksi. Tätä voisi tuoda hieman esiin.

s. 12: Lapin tulevaisuuskuva-kartta: Karttaan on merkitty Soklin rata, jota mm. poronhoitajat vastustavat; kiistanalaisuus olisi hyvä tuoda esiin.

s. 15: Kappaleessa ”4.2 Kestävästi menestyvä Lappi” viitataan kuvioilla mm. YKn SDG 7, 8 ja 9, joten voisi tuoda esille, että Luken tuottamien tilastojen (Hakkuiden osuus suurimmasta ylläpidettävästä hakkuukertymästä) mukaan käytettävissä olevat metsävarat ovat Suomen maakunnista suurimmillaan juuri

Lapissa.

s. 15-16. Maatalouden rooli huoltovarmuuden ylläpitäjänä ja maaseudun elinvoimaisuuden säilyttäjänä jää sopimuksessa hyvin vähälle huomiolle. Sopimuksessa huomioidaan pidentynyt kasvukausi ja sen tarjoamat mahdollisuudet (s. 22), mutta ei yhä vähenevien maatilojen määrää. Ruoantuotanto on huoltovarmuuden perusta ja asuttu maaseutu tukee kokonaisturvallisuutta. Maatilojen ja niihin liittyvän infrastruktuurin kadottua maaseudulta, niiden palauttaminen on haastava ja hidas prosessi.

s.19-20 Kilpailukykyinen ja uudistuva Lappi: Tavoitteellisen uudistumisen rinnalla tulisi panostaa myös alueelle tärkeiden kala-, poro-, puutarha- ja maatalouselinkeinojen kehittämiseen ja niitä tukevan tutkimus- ja kehittämistoiminnan ylläpitämiseen.

s. 25: Lapin indikaattoritalo: Tekstissä tuodaan esiin kautta linjan luontoa, ilmastomuutosta ja ympäristöä, mutta indikaattoreista näiden mittarit unohtuvat täysin. Tässä voisi ainakin viitata Lapin Green Deal -tiekartan indikaattorityöhön, jossa on mittareita em. asioiden mittaamiseen. Ympäristöselostuksessa näitä asioita tuodaan esiin (ei tosin indikaattoreina), mutta aiheellista olisi käsitellä niitä tässäkin.

Lähdeviitetiedot puuttuvat useista kohdista.

Saamelaiskulttuuriosio:

S. 9 Terveyttä ja hyvinvointia. Saamelaiskulttuuriosiossa olisi hyvä huomioida ja siihen kirjata psykososiaalisten palveluiden turvaaminen. Tutkimuksissa on todettu etenkin saamelaisnuorten ja perinteisten elinkeinojen harjoittajien altistuminen mielenterveyden ongelmille, joilla on yhteys ympäristön- ja ilmastomuutokseen, poronhoidon ja muun maankäytön kilpailutilanteisiin ja yleiseen kulttuurinmuutokseen alkuperäiskansan parissa.

Poronhoito on perinteinen elinkeino, joka on erityisen altis ilmastomuutokselle Pohjois-Euroopassa. Ilmastomallit ennustavat talvien lämpenemistä ja sademäärien lisääntymistä talvikuukausina, mikä lisää porojen laidunmaiden jäätymis- ja homehtumisriskiä. Tutkimukset osoittavat, että poronhoitajat ovat jo huomanneet tämän: erittäin ankarat talvet ovat yleistyneet, mikä on johtanut porojen joukkokuolemiin. (Markkula ym. 2024; Kumpula ym. 2024; Rasmus ym. 2020; Turunen ym. 2016.)

Monissa paikoissa myös eri maankäyttömuotojen, kuten metsätalouden, tuulivoiman, matkailun ja rakentamisen, kumulatiiviset kielteiset vaikutukset poronhoitoon lisäävät elinkeinon vaikeuksia. Käytettävissä olevan rauhallisen laidunmaiden määrä vähenee, ja poronhoitajien on jatkuvasti mietittävä uudelleen poronhoitokäytäntöjään. Laidunmaiden käytettävyyden ja poronhoidon joustavuuden heikkeneminen voi myös johtaa ylikarjanpitoon. (Kumpula ym. 2014.)

Ilmastomuutokseen ja maankäytön paineisiin liittyvät uhat rasittavat poronhoitoyhteisöjä, ja monet poronhoitoyhteisöt pohtivat, onko heidän elinkeinollaan ja kulttuurillaan tulevaisuutta. Tutkimusten mukaan nuoret poronhoitajat, erityisesti saamelaisyhteisöissä, kokevat elinkeinonsa olevan olemassaolon uhattuna ja tuntevat henkilökohtaista painetta jatkaa alkuperäiskansansa perinteitä. Pahimmillaan tämä on johtanut päihteiden väärinkäyttöön, terveysongelmiin ja jopa itsemurhiin. (Ocobock ym. 2023;

Jacobsson ym. 2020.)

S. 10 Kilpailukykyinen ja uudistuva Lappi. Toinen kappale: voisi lisätä myös Helsingin yliopiston Kilpisjärven biologisen tutkimusaseman tähän yhteyteen maininnalla, että tutkimusasema on yhä tärkeämpi myös ympäröivän yhteiskunnan kannalta ja sillä myös on hankkeita, joilla on vaikutusta alueen kehittämiseen.

S. 11: Luken koordinoimasta KISS Life -hankkeen osalta olisi aihetta korjata, että päätöstä odotetaan kesäkuussa 2026, mikäli uusi, syksyllä 2025 jätetty hakemus pääsee toiselle kierrokselle.

S.12 Yhteinen Lappi. Kahdessa ensimmäisessä kappaleessa ristiriita viestissä. (Onko kieli-ilmapiiirin vaikutuksesta hyvinvointiin tutkimustietoa).

Viitteet:

Jacobsson L, Stoor JPA, Eriksson A. Suicide among reindeer herding Sámi in Sweden, 1961-2017. *Int J Circumpolar Health*. 2020 Dec;79(1):1754085. <https://doi.org/10.1080/22423982.2020.1754085>

Kumpula, J., Rämö, S., Holkeri, L. Pekkarinen, A.-J., Siitari, J., Tuomenvirta, H., Lehtonen, I. & Ras-mus, S. 2024: Warm, rainy winter onset increases the risk of hard, icy snow layers and the occurrence of mycotoxins in reindeer winter pastures. *Regional Environmental Change* (2024) 24:160. <https://doi.org/10.1007/s10113-024-02321-5>

Kumpula, J., Kurkilahti, M., Helle, T. & Colpaert, A. 2014: Both reindeer management and several other land use factors explain the reduction in ground lichens (*Cladonia* spp.) in pastures grazed by semi-domesticated reindeer in Finland. –*Regional Environmental Change* 14: 541-559.

Markkula, I., Turunen, M., Rasmus, S., Rikkinen, T., Koski, V. & Welker, J. M. 2024. Changing Winter Landscapes: Extreme Weather Events and Meanings of Snow for Sámi Reindeer Herders. *Arctic* 77(3): 197-216. <https://doi.org/10.14430/arctic80385>

Ocobock, C., Turunen, M., Soppela, P., & Rasmus, S. (2023). The impact of winter warming and more frequent icing events on reindeer herder occupational safety, health, and wellbeing. *American Journal of Human Biology*, 35(1), 1-14. Article e23790. <https://doi.org/10.1002/ajhb.23790>

Rasmus, S., Turunen, M., Luomaranta, A., Kivinen, S., Jylhä, K. and Räihä, J. 2020. Climate change and reindeer management in Finland: co-analysis of practitioner knowledge and meteorological data for better adaptation. *Science of the Total Environment*. 710 (2020): 136229 doi: <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2019.136229>

Turunen, M., Rasmus, S., Bavay, M., Ruosteenoja, K. ja Heiskanen, J. 2016. Coping with increasingly difficult weather and snow conditions: Reindeer herders' views on climate change impacts and coping strategies. *Climate Risk Management*, 11 (2016): 15–36. doi:10.1016/j.crm.2016.01.002

3 Lausunnon tiivistelmä

Yhteenvedona Luonnonvarakeskus toteaa, että Lappi-sopimusdokumentissa on tarpeen kiinnittää huomiota seuraaviin asiakokonaisuuksiin:

Alueelle tärkeiden, jo olemassa olevien elinkeinojen, kuten maatalouden sekä kala-, poro, puutarhatalouden roolia huoltovarmuuden ylläpitäjänä ja maaseudun elinvoimaisuuden säilyttäjänä tulisi tuoda vahvemmin esille. Ruoantuotanto on huoltovarmuuden perusta ja asuttu maaseutu tukee kokonaisturvallisuutta. Niiden uudelleenpalauttaminen on haastava ja hidas prosessi.

Lisäksi dokumentissa olisi aiheellista tarkastella kattavammin myös psykososiaaliseen ja ekososiaaliseen hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä.

Jani Lehto

Johtaja, biotalous ja ympäristö

Hyväksytty Luken prosessinhallintajärjestelmässä 23.09.2025 klo 17:34:40.

Lausunnon valmistelija(t):

Jaana Kotro

Seija Tuulentie, Mikko Jokinen, Pasi Rautio, Rainer Peltola, Johanna Leppälä

Liitteet:

Tiedoksi: